

особливе місце посідають соціальне благо, моральне добро, естетичні характеристики. Значна роль належить спрямованості особистості на самовиховання, самовдосконалення, самоподолання, а отже, на її самореалізацію і самоствердження. Ціннісними орієнтаціями особистості в сучасному спорті є також суспільне визнання, покращення власних фізичних можливостей і навичок, підвищення рівня інтелекту та збільшення світоглядного горизонту; отримання матеріального та морального задоволення, прагнення до досконалості, поліпшення особистих, групових і абсолютних рекордів, забезпечення себе і родини високими соціальними стандартами [10, с. 15]. На сучасному етапі становлення української державності патріотизм як ціннісна орієнтація у спорті набуває особливого значення у зв'язку з потребою захисту економічних, політичних і соціокультурних інтересів країни в різних світових процесах.

Література.

1. вчинников С. А. Физическая культура личности как ведущий фактор в системе формирования здорового образа жизни студента : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13. 00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" [Электронный ресурс] / Сергей Анатольевич Овчинников. – Н. Новгород., 2006. – Режим доступа : <http://www.disscat.com/content/fizicheskaya-kultura-lichnosti-kak-vedushchii-faktor-v-sisteme-formirovaniya-zdorovogo-obraz>
2. Визитей Н. Н. Физическая культура и спорт как социальное явление / Н. Н. Визитей. – Кишинев : Изд-во "Штиинца", 1986. – 161 с.
3. Тимчик М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Микола Валерійович Тимчик. – Київ : Б.в., 2012. – 19 с.
4. Шелудешева М. В. Спортивно-вишкільний пластовий табір "Калиновий оберіг", як форма фізичного виховання молоді / Шелудешева М. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 10. – С. 284-287.
5. Ротгерс Т. Т. Постановка проблеми організації виховного процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах / Т. Т. Ротгерс, В. М. Мазін // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 24 (77). – С. 294-301.
6. Выдрин В. М. Физическая культура как ценность / В. М. Выдрин. – Ленинград : Знание, 1976. – 12 с.
7. Кутлубаева А. Т. Спортивно-патриотическое воспитание в сфере физической культуры / А. Т. Кутлубаева // Казанская наука. – 2010. – № 9. – Вып. 2. – С. 251-253.
7. Корчагина М. Великое противостояние [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.alleyasporta.ru/article/view/223>
8. Бацунов С. М. Спорт в системі цінностей: теоретичний аналіз [Електронний ресурс] / С. М. Бацунов // Нова парадигма: Філософія. Політологія. Соціологія : Журнал наукових праць. – Київ : НПУ, 2007. – Вип. 62. – Режим доступа : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Sprt/2006_1/batsunov.pdf
9. Бацунов С. М. Спорт як соціокультурний феномен : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / Сергій Миколайович Бацунов. – Запоріжжя : Б.в., 2012. – 20 с.

Zavalniuk O. V., a candidate of pedagogical sciences, associate professor of department of theory and methodology of P.E of Institute of P.E and sport, doctor, National pedagogical university, is the name of M. P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), LanaZav@i.ua

Value of physical culture and sport in education patriotic feelings of personality

Modern Ukrainian society as never needs not only highly educated but also the patriotically adjusted citizens. Sport as physical, educator and playing activity is called to form the patriotic feelings of personality. In her patriotic education a large value also different forms have athletic-mass work, directed, except other, and on forming and development of morally-volitional qualities of individual, generating for him of experience of service to fatherland and readiness to her defence. At the same

time patriotism can be formed only as a result of purposeful influence on consciousness of man, her emotionally-volitional sphere, from one side, and as a product of self-realization of personality from the second.

Keywords: man, education, culture, sport, physical culture, patriotic education, patriotism.

Zavalniuk E. V., candidate of pedagogical sciences, docent of department of theory and methodology of physical education of Institute of P.E and sport, doctorant, National pedagogical university named after M. P. Dragomanov (Ukraine, Kyiv), LanaZav@i.ua

Значение физической культуры и спорта в воспитании патриотических чувств личности

Современное украинское общество как никогда нуждается не только высокообразованных, но и патриотически настроенных граждан. Спорт как физическая, воспитательная и игровая деятельность призван формировать патриотические чувства личности. В ее патриотическом воспитании большое значение также имеют разные формы физкультурно-массовой работы, направленной, кроме другого, и на формирование и развитие морально-волевых качеств индивида, генерирования у него опыта служения отчизне и готовности к ее защите. В то же время патриотизм может быть сформирован лишь в результате целеустремленного влияния на сознание человека, ее эмоционально-волевою сферу, с одной стороны, и как продукт самореализации личности с другой.

Ключевые слова: человек, образование, культура, спорт, физическая культура, патриотическое воспитание, патриотизм.

* * *

УДК 141.7:613

Путров С. Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної реабілітації, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), ludapeti2012@rambler.ru

ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ГОМЕОСТАЗУ, ГОМЕОРЕЗУ І ГОМЕОКЛАЗУ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Вказано, що одним з головних зрізів аналізу здоров'я людини є класифікація цього феномену за видами, оскільки здоров'я є насамперед морфологічною цілісністю. Разом з тим воно виступає як стан процесуальний, функціональний, що може перебувати у трьох типових режимах: двох позитивних – гомеостазі, гомеорезі і негативному – гомеоклазі. Гомеостаз, який на фізіологічному рівні складає основу здоров'я, є здатністю організму забезпечити постійність свого внутрішнього середовища. Відповідно до принципу гомеостазу, здоров'я зберігається, якщо підтримується постійність внутрішнього середовища організму. Гомеоклаз генетично визріває у структурі соціальної системи не залежно від того у якій формі вона діє – у гомеостазі чи гомеорезі.

Ключові слова: філософське бачення, гомеостаз, гомеорез, гомеоклаз, здоров'я людини.

Здоров'я є досить складним предметом для наукового аналізу. Переплетені суб'єктивні і об'єктивні сторони життєдіяльності людини. Об'єктивні характеристики здоров'я завжди виражені у суб'єктивній, навіть віртуальній формі. Відчуття благополуччя є умовою творчого початку в людині. Здоров'я слід розглядати як творчість, яка включає відчуття віртуальності і справжньої реальності, пов'язаної з розкриттям внутрішніх резервів людини.

У роботах М.М. Амосова, І.І. Брехмана, А.А. Іванюшка, А.М. Ізуткіна, Ю.П. Лісичина, В.Д. Жірнова, В.П. Петленко, А.В. Сахно, І.А. Серової, М.Ф. Сікач, Г.І. Царгородцева, Ю.М. Хрустальова, Б.Г. Юдіна та ін. спостерігається природничонаукових і гуманітарних підходів до проблеми здоров'я, досліджуються цінності і життєві орієнтації, духовні і етичні детермінанти благополуччя людини.

У наукових дослідженнях, зазвичай, переважають роботи соціологічного та соціально-педагогічного

напряму, які не враховують багаторічний науковий доробок корекційної педагогіки та спеціальної психології. Деякі поодинокі спроби побудувати методичну основу різних реабілітаційних феноменів і процесів тільки підтвердили відсутність єдиного підходу до побудови теорії цих явищ на системних засадах та універсальних принципах, як того вимагає логіка раціонального рівня наукового пізнання.

Мета статті – розкрити філософське бачення гомеостазу, гомеорезу і гомеоклазу як процесуальних складових збереження здоров'я людини.

Про необхідність підтримки гомеостазу для здоров'я відомо давно. Пристосування до будь-яких умов зовнішнього середовища не повинно відбуватися за рахунок незворотних і небезпечних змін внутрішнього середовища людського організму. Відносна стабільність внутрішнього середовища та його зміни лише в певних межах не тільки створюють оптимальні умови для функціонування тканин, органів і систем в умовах звичайної життєдіяльності, але й забезпечують передумови для реалізації поведінки в екстремальних ситуаціях. Отже, гомеостаз – так вчені називають стремління до рівноваги, являє собою існування завдяки змінам: 1) гомеостаз “для себе”, тобто набір засобів і способів підтримки власної сталості; 2) участь механізмів даного рівня у формуванні гомеостазу біосистеми, більш високого рівня. Ця подвійність, що є характерною для механізмів управління у живих системах взагалі, призводить до свого роду ієрархії цінностей: підтримки гомеостазу вищого рівня організації систем може забезпечуватися за рахунок його порушення на нижчих рівнях.

У той же час біосоціальні технології мають бути розраховані на гомеорез. Для цього спочатку уточнимо що таке за явище – гомеорез і чим воно відрізняється від гомеостазу. Гомеорез (спрямованість, каналізованість) – термін, який у 1957 р. запропонував англійський біолог Конрад Хел Уоддінгтон, що означає підтримку сталості у системах, що розвиваються; існування певних онтогенетичних шляхів, що приводять до виникнення стандартних фенотипів незалежно від зовнішнього середовища і генетичних впливів; деякі автори гомеорез використовують у філогенетичному аналізі, зокрема; являється основним елементом моделі каріотипічної ортоселекції; внутрішній механізм, що забезпечує закономірну зміну істотних параметрів у процесі розвитку системи; гомеорез підтримується регуляторними процесами, які відновлюють фазові траєкторії при відхиленнях, викликаних змінами умов.

Г. Югай у праці “Общая теория жизни” характеризує та порівнює гомеорез та гомеостаз: “Гомеорез від гомеостазу можна відрізнити за багатьма ознаками. Гомеорез характеризується, по-перше, більш динамічним, функціональним характером; якщо гомеостаз – це збереження заданого стану рівноваги шляхом авторегуляції, то гомеорез – автономізований процес новоутворення або самоорганізації, тобто зміна стану навіть і гомеостазу, на основі чого досягаються не тільки новоутворення, але й стабілізація форм (І.Шмальгаузен). По-друге, якщо при гомеостазі зберігаються в певних межах окремі змінні, то при гомеорезі змінюються і зберігаються всі інші змінні системи шляхом їх динамічних перетворень

(новоутворення). На відміну від гомеостазу, який не викликає появи новоутворень, гомеорез веде до таких. По-третє, гомеорез означає зміни протягом усього процесу розвитку системи, спрямовані на досягнення кінцевого результату” [7, с. 137–138].

Звернемо увагу на специфіку принципів збереження і принципів розвитку, що в біології розглядаються нерозривно. Подивимось як ці принципи проявляються у царині соціального організму. Можливість поширення категоріального апарату біологічної науки на сферу соціального управління обумовлена єдністю планетарного життя. І до того ж, ми аналіз предмету дослідження ведемо на рівні соціально організму країни. Він віднесений нами до живих систем, що мають квантово-хвильову природу і є продуктом взаємодії людей.

Відомий радянський біолог Е.С. Бауер основну відмінність живого і неживого бачив в стійкій нерівновазі живих систем: “...тільки живі системи ніколи не бувають у стані рівноваги і виконують за рахунок своєї вільної енергії постійно роботу проти рівноваги, що вимагають закони фізики і хімії при існуючих зовнішніх умовах. Ми позначимо цей принцип як “принцип стійкої нерівноваги” живих систем. Ми не знаємо жодної неживої системи, у якій нерівноважний стан мав би ознаки стійкості” [1, с. 42–44]. І далі: “...структури живих систем не є рівноважними... отже, для збереження їх, тобто, умов системи, необхідно постійно поновлювати, тобто, постійно витрачати роботу” [1, с. 55].

Принцип стійкої нерівноваги більше відповідає стану гомеорезу, ніж гомеостазу. У зв'язку з визначенням самоорганізації як вищої форми самозбереження живого представляють інтерес наступні розмежування саморегуляції і самоорганізації, запропоновані В.Г. Пушкінін: “У еволюції біосистем доцільно розрізняти принаймні два рівні пристосування до середовища – саморегуляцію і самоорганізацію. Для підтримки рівноваги з середовищем (що є найбільш поширеною і надійною формою пристосування) досить гомеостатичних механізмів, які вводять різного роду відхилення в нормальне русло. У більш загальному плані цей рівень пристосування можна назвати рівнем саморегуляції” [6, с. 45].

Що стосується співвідношення понять збереження і стійкості, то вони багато в чому тотожні. Тому цілком правомірне визначення одного через інше. “Стійкість живих систем в широкому сенсі, – пише П.А. Водоп'янов, – є не що інше, як притаманна їм здатність до збереження основних атрибутивних функцій життєдіяльності, здатність відтворювати життєвий процес з покоління в покоління” [2, с. 50].

У той же час між ними існують і відмінності. Збереження “за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж стійкість. Однак на відміну від збереження стійкість носить активний характер, тобто висловлює момент спротиву, що здійснює дана система по відношенню до зовнішнього впливу” [2, с. 50]. Ідея екологічного гомеорезу розробляється А.В. Дубовим [4] у формі концепції про еволюційний розвиток живих систем як входження у відповідність з екологічними чинниками систем гомеостазу на популяційному, видовому і міжвидовому рівнях. Пусковим механізмом

екологічного гомеорезу є екологічний стрес, що сьогодні притаманий майже кожній пересічній людині у різних країнах світу.

Крайнім випадком є гомеоклаз, тобто занепад здоров'я людини шляхом занепаду або саморозпаду біологічного організму людини. В.Т. Войтенко пише про те, що "системи, не здатні до вирішення виникаючих протиріч, можна назвати організаційно кінцевими, а процес їхньої наростаючої дестабілізації – гомеоклазом" [3, с. 37–38]. Тут також відпрацьовуються нові гіпотези про те, що: а) режим гомеоклазу ґрунтується на другому законі термодинаміки і пов'язаний з законом збільшення ентропії; б) глибинним механізмом перетворень є насильницьке проявлення принципу зростання ентропії (П. Флоренський), що є саморозгортанням підстави соціального світу; в) продуктом такого розвитку є руйнація існуючих соціальних систем, що розчищає шлях для розвитку матричних соціальних структур; г) позитивні і негативні зворотні зв'язки в системі знаходяться у стані перманентного конфлікту або відсутні взагалі.

Тож, гомеорез як явище неможливо досягнути без уточнення сутності явища живого. Тут ми маємо виходити з трьох вимог до живого які сформульовані Е.С. Бауером [1, с. 26–28]. На думку цього дослідника перша вимога до живих систем полягала в тому, що живі системи при незмінному довіклілі не повинні знаходитися в рівновазі, але повинні мати різниці потенціалу, які вирівнюються без зовнішнього сприяння, тобто вони мають бути здатними виконувати роботу. Друга умова вимагала, що б при якій–небудь дії ззовні, отже, при якій–небудь зміні стану довіклілля система повинна виконати роботу, яка впливала б на зміни стани, викликані цією зовнішньою дією, і змінювала б їх.

Третя вимога говорить: робота живих систем при всякому довіклілі спрямована проти рівноваги, яка повинна була б наступити при цьому довіклілі при цьому первинному стані системи. Слід відмітити, що ця вимога, як і інші дві, жодним чином не суперечить законам фізики, особливо термодинаміки.

Гомеостаз відрізняється від гомеорезу тим, що вільна енергія витрачається на утримання у стабільному режимі внутрішнього стану біологічної системи – здоров'я людини, а не на створення продукту у зовнішньому середовищі.

Гомеорез же, завдяки позитивному зворотному зв'язку, репрезентує на поверхні життя у сфері соціального менеджменту діяльність принципу стійкої нерівноваги. Цей висновок робиться нами на основі всезагального закону біології, який свідчить, що: "усе і тільки живі системи ніколи не бувають в рівновазі і виконують за рахунок своєї вільної енергії постійно роботу проти рівноваги, потрібної законами фізики і хімії за існуючих зовнішніх умов" [1, с. 32]. До речі, Е.С. Бауер звернув увагу на парадокс принципу розвитку. У дискурсі нашого дослідження він полягає у тому, що зруйновані соціальні системи є рушійною силою еволюції соціального світу і живого взагалі.

Як вказує Н.Н. Моїсєєв, оскільки закономірності динаміки соціальних систем краще проявляються у періоди порушення рівноваги, виникнення і розвитку

кризових явищ [5, с. 143–147], том у цей час є гарна нагода для вивчення та тлумачення технології біосоціального впливу на формування, збереження, реабілітації і збагачення здоров'я людини.

Отже, пропонуючи системну модель біосоціального технологічного забезпечення формування, збереження, реабілітації і збагачення здоров'я людини, ми виходимо зі структури і стану її атрибутивної властивості – життєдіяльності її біологічного організму, як підстави і умови, природної енерго–інформаційної програми розвитку і умови – соціального середовища.

Список використаних джерел

1. Бауэр Э.С. Теоретическая биология / Э.С. Бауэр. – М.–Л. : Изд-во "ВИЕМ", 1935. – 206 с.
2. Водопьянов П.А. Устойчивость в развитии живой природы / П.А. Водопьянов. – Минск : Наука и техника, 1974. – 158 с.
3. Войтенко В.Т. Молекулярные механизмы старения и эволюция продолжительности жизни: Проблема системного анализа / В.Т. Войтенко // Молекулярные и клеточные механизмы старения: Тез. докл. Всеобщего симпозиума. – К., 1981. – С. 37–38.
4. Дубов А.В. Экологический гомеорез как основа эволюции / А.В. Дубов // Экологические технологии. – 2005. – № 10. – С. 77–78.
5. Моисеев Н.Н. Универсум. Информация. Общество / Н.Н. Моисеев. – М. : Изд-во "Устойчивый мир", 2004. – 367 с.
6. Пушкин В.Г. К уточнению понятия "самоорганизация" и о его значении в эволюционной теории / В.Г. Пушкин // Организация и эволюция живого. – Л. : Наука, 1972. – С. 45–48.
7. Югай Г.А. Общая теория жизни / Г.А. Югай. – М. : Мысль, 1985. – 256 с.

References

1. Baujer Je.S. Teoreticheskaia biologija / Je.S. Baujer. – М.–Л. : Izd-vo "VIEM", 1935. – 206 s.
2. Vodop'janov P.A. Ustojchivost' v razvitii zhivoj prirody / P.A. Vodop'janov. – Minsk : Nauka i tehnika, 1974. – 158 s.
3. Vojtenko V.T. Molekuljarnye mehanizmy starenija i jevoljucija prodolzhitel'nosti zhizni: Problema sistemnogo analiza / V.T. Vojtenko // Molekuljarnye i kletocnyje mehanizmy starenija: Tez. dokl. Vseobshhego simpoziuma. – K., 1981. – S. 37–38.
4. Dubov A.V. Jekologicheskij gomeorez kak osnova jevoljucii / A.V. Dubov // Jekologicheskie tehnologii. – 2005. – № 10. – S. 77–78.
5. Moiseev N.N. Universum. Informacija. Obshhestvo / N.N. Moiseev. – М. : Izd-vo "Ustojchivij mir", 2004. – 367 s.
6. Pushkin V.G. K utocneniju ponjatija "samoorganizacija" i o ego znaczenii v jevoljucionnoj teorii / V.G. Pushkin // Organizacija i jevoljucija zhivogo. – L.: Nauka, 1972. – S. 45–48.
7. Jugaj G.A. Obshhaja teorija zhizni / G.A. Jugaj. – М. : Mysl', 1985. – 256 s.

Putrov S. Yu., candidate of pedagogical science, associate professor, assistant professor of physical rehabilitation of the National Pedagogical Drahomanov University (Ukraine, Kiev), ludapeti2012@rambler.ru

The philosophical vision of homeostasis, homeorhesis and homeoclasia, as procedural components of human health

The article stated that one of the main sections of the analysis of human health is the classification of this phenomenon by type, because health is primarily a morphological integrity. At the same time it acts as a state procedural, functional, which can be found in three typical modes: two positive – homeostasis, homeorhesis and negative – homeoclasia. Homeostasis, which is on the physiological level, is the basis of health, is the body's ability to secure the permanence of the internal environment. In accordance with the principle of homeostasis, health is maintained, if supported by the constancy of the internal environment of the body. Homeoclasia genetically matures in the structure of the social system is not depending on the form in which it operates – in the homeostasis or homeorhesis.

Keywords: philosophical vision, homeostasis, homeorhesis, homeoclasia, human health.

Путров С. Ю., кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры физической реабилитации, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), ludapeti2012@rambler.ru

Философское виденье гомеостаза, гомеореза и гомеоклаза, как процессуальных составляющих сохранения здоровья человека

Указано, что одним из главных срезов анализа здоровья человека есть классификация этого феномена по видам, поскольку здоровье является в первую очередь морфологической целостностью. Вместе с тем оно выступает как состояние процессуально, функционально, что может находиться в трех типичных режимах: двух позитивных – гомеостазе, гомеорезе и негативному – гомеоклазе. Гомеостаз, который на физиологичном уровне составляет основу здоровья, является способностью организма обеспечить постоянство своей внутренней среды. В соответствии с принципом гомеостаза, здоровье, сохраняется, если поддерживается постоянство внутренней среды организма. Гомеоклаз генетически вызревает в структуре социальной системы не в зависимости от того в какой форме она действует – в гомеостазе или гомеорезе.

Ключевые слова: философское виденье, гомеостаз, гомеорез, гомеоклаз, здоровье человека.

* * *

УДК 343

Старовойт О.

кандидат философських наук, докторант Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

**СУПЕРЕЧНОСТІ Й ПЕРЕВАГИ ДЕМОКРАТІЇ
ЯК СЕРЕДОВИЩА ВПРОВАДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ**

Формування і функціонування інноваційної культури у демократичному суспільстві відбувається досить суперечливо. Крім того, дається взнаки невідповідність більшості громадян країни до впровадження демократичних стандартів життя та соціальних процедур. Потрібна ґрунтовна реформа управлінської сфери держави, демократизація і децентралізація влади. Ці процеси мають супроводжуватися громадянсько-політичною освітою та вихованням населення, насамперед молоді, на демократично-гуманістичних засадах. Суперечності й переваги демократії розглядаються в статті в контексті необхідності реалізації інноваційних засобів впливу освіти і культури на громадянську, демократичну, гуманістичну освіченість населення України.

Ключові слова: демократія, демократизація, освіта, інновація.

У сучасному глобалізованому світі існує багато суперечностей процесу формування та функціонування інноваційної культури у демократичному суспільстві, особливо в суспільствах, де демократичні цінності лише починають визнаватися фундаментальними. Серед таких суперечностей можна виділити: труднощі зростання демократії, соціальні “хвороби” “молододі демократії”, загрози хибно-демократичних підходів та некритичних зарубіжних запозичень тощо. Чому ці проблеми виникають? Насамперед тому, що “багато поставлених країн пішли шляхом абсолютно прямолінійного, механічного копіювання західних інститутів демократії. Ця імітативність, відсутність творчого, інноваційного початку у формуванні ними власних політичних систем призвели до появи дивних інституційних виродків, створюваних шляхом еkleктичного змішування демократичних форм, що практикуються в різних “класичних демократіях”. Хибність та неефективність інститутів, що виникають в нових демократіях, мають далеко неоднозначні політичні наслідки. Нерідко вони обертаються (як на рівні масової свідомості, так і на рівні політичних рішень, що приймаються представниками еліт) неприйняттям демократії як такої, запереченням демократичного шляху розвитку загалом, оголошенням цього шляху виключно західним і таким, що не відповідає цивілізаційним особливостям незахідних

суспільств” [1, с. 58]. Для подолання таких негативних шляхів некритичної демократизації насамперед необхідно усвідомлювати, що демократія є засобом виявлення волі народу, тобто волі “знизу”, а запозичувальна демократизація є лише ще одним засобом авторитарного нав’язування соціуму певного наперед визначеного шляху розвитку. Такий шлях може не тільки не підвищити загальний рівень інноваційної культури населення, але й значно понизити творчий, креативний потенціал громадян, яким нав’язуватиметься чужинна ідеологія.

Відомий дослідник процесів демократизації та гуманізації соціального середовища пострадянської України В.П. Андрущенко визначає декілька основних загроз становлення “нових, молодих демократій”. Однією з найнебезпечніших, на думку дослідника, є “загроза охлократії – формування “масового (маргінального) суспільства” в його найбільш огидних політичних, моральних і соціокультурних вимірах. Демократія – влада народу – надто часто в історії перетворювалася у свою протилежність – нічим не регульований розгул збуджених політичною риторикою шарлатанів, які спекулюючи інтересами народу, збуджують маси до злочинних дій, здобуваючи на цьому і авторитет, і владу” [2]. Особливо небезпечною загрозою охлократії є в забюрократизованих суспільствах пострадянських республік. Другою загрозою, яка може призвести до деформацій українського соціуму, є досить стійке поширення в масовій свідомості народу політичної орієнтації на швидке досягнення моделі “відкритого суспільства” [2]. Історія ж свідчить, що демократія завжди народжується не водночас, а через тривкий процес зростання загальної культури населення, в тому числі й інноваційної. Третя загроза, на думку В.П. Андрущенка, формується збігом факторів, в колі яких життя розгортається так, “ніби в ньому нічого не змінюється”. Суспільство може себе заспокоювати гіперболізацією певних позитивних змін, що нібито відбуваються [2]. Це зумовлює притуплення первинної ейфорії перетворень, що веде до пасивності і абсентеїзму, до небажання громадян брати участь в спільних перетвореннях, до пригнічення учасницької ініціативи тощо. Звичайно, таке соціально-свідомісне налаштування громадян не сприятиме розвитку високого рівня інноваційної культури.

А саме при переході від тоталітарної до демократичної організації суспільного життя від кожного громадянина вимагається максимальна творчо-креативна наснага, інноваційна активність в сфері реформаційного перетворення всіх сфер життєдіяльності країни. “Повороти й катаклізми цього історичного часу постійно утворюють нестандартні проблемні ситуації, які потребують від звичайних людей, не тільки від керівників, прийняття самостійних, можливо, неординарних рішень. Останнє передбачає володіння знаннями, вміння розпоряджатися ними, мобілізуючи потенціал критичності і розсудливості. Свідомість переважної більшості громадян виявилася не готовою до цього; ідеї демократії і лібералізму для більшості не стали орієнтирами у мисленні і поведінці, скоріше викликали сум’яття та “помилку цінностей” – виникнення стереотипів” [3, с. 142]. Проблема невідповідності, в тому числі освітньої,